

Keskkonnaministeriumi valitsemisala 2017. aasta tegevuskava täitmise aruande lisa

Tulemusvaldkond: Keskkond

Üldeesmärk: *Vastutustundliku suhtumise kujundamine loodusesse ning Eesti inimestele puhta ja looduslikult mitmekesise elukeskkonna tagamine.*

Valdkonna lühianalüüs

Keskkonna tulemusvaldkonna jätkuvaks väljakutseks on leida tasakaal keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse eesmärkide saavutamisel. Tulemusvaldkonna üldeesmärgi saavutamise hindamiseks kajastati 2017-2020 valitsemisala arengukavas kahe tulemusmõõdiku planeeritud sihttasemed. Esimese mõõdiku „Looduse mitmekesisuse ja loodusressursside kaitse (kaitstavate alade pindala osakaal maismaast)“ planeeritud 2017. aasta sihttase (vähemalt 18,5%) ületati 2017. aastal mõnevõrra (18,8%). Mõõdiku saavutustase liigub kasvavas trendis (2015. a osakaal 18,5% ja 2016. a 18,7%). See näitab, et meil on looduslikku rikkust, mille säilitamiseks ja kaitsmiseks on tehtud olulisi tegevusi ning iga aastaga lisandub uusi maismaa alasid kaitsealade hulka. Nimelt algatas keskkonnaminister 2017. aastal 69 uue salu- ja laanemetsa looduskaitseala moodustamise menetluse. Rangelt kaitstavate metsade osakaal on 2017. aastal planeeritust (10% metsamaast) esialgsete prognooside kohaselt suurem (13,1%) ületades 2016. aasta taset (12%).

Tulemusvaldkonna teise mõõdiku „Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemisüsteemi välistes sektorites“ 2017. a esialgsed tulemused näitavad, et 2017. aastaks seatud piirmäär (5,93 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti) täidab Eesti osaliselt (selgub lõplikult 2019. a inventuuriga), kuid see ei mõjuta perioodi lõppeesmärgi üldist täitmist (hoida KHG heitkoguste kasvu 11% piires 2020. aastaks). 2017. a puudujääk tekib, kuna Euroopa Komisjon arvutas ajakohastatud andmetele tuginedes ümber liikmesriikide 2017-2020 piirtasemed ja lubatud Eesti kogused kahanesid. Prognoositud 2017. a heitkoguste tase on 6,02 mln t CO₂ ekv, mis on küll väiksem eelmistest aastatest, kuid ületab ümberarvutuste tulemusena seatud piirmäär. Teiseks on puudujääk seletatav kasvuhoonegaaside inventuuri energeetikasektori meetodika täpsustamisega, mis on muutnud täpsemaks ka kauplemisüsteemi väliste sektorite heitkoguste arvutamise. Samas võimaldab valdkonda reguleeriv otsus (nr 406/2009/EÜ) seda puudujääki katta Eesti varasemate aastate heade tulemuste ehk ühikute ülejäägi arvelt. Lisaks on aidanud Eestil seni heite piirmääras püsida erinevate valdkondlike heidet vähendavate meetmete ja poliitika rakendamine (nt hoonete ja katlamajade renoveerimine, taastuvenergia kasutamine kohalikus energiatoomises ja transpordi heite kasvu piiravad poliitikad).

Tulemuste analüüs

Keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse tasakaalustatud eesmärkide saavutamiseks töötati välja ja kinnitati strateegilised arengusuunad merekeskkonna kaitse tagamiseks, kliimamuutuste leevendamiseks ja nende mõjuga kohanemiseks, maapõue uurimiseks ja seal asuvate maavarade kasutusse andmiseks ja kasutamiseks. Samuti alustati välisõhu, kiirguse ning siseveekogude pinna- ja põhjavee kaitse valdkondades uue perioodi eesmärkide seadmisega.

2017. aastal on tehtud mitmeid suuri investeeringuid välisvahenditest pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks:

- Ühtekuuluvusfondi meetme raames on kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamiseks ning taastamiseks 2017. a jooksul tehtud kokku väljamakseid 5 miljoni euro ulatuses. 2017. aastal rahastati 27 projekti summas 2,96 miljonit eurot. Kõikide perioodi jooksul lõpetatud 47 projekti ja tegevuste abil on seisundi parandamiseks toetust saanud elupaikade kogupindala 1106 hektarit ning soetatud, rajatud ja rekonstrueeritud objektide arv seoses kaitstavate liikide või elupaikadega on 628.
- Ühtekuuluvusfondi meetmest „Veemajandustaristu arendamine“ rahastati 2017. aastal elanikele kvaliteetse joogivee ja reovee nõuetekohase kokku kogumise toetamiseks 6 projekti kogumahas 39,3 miljonit eurot. Välja maksti 2017. aastal projektidele toetust 2,59 miljoni euro ulatuses. Kokku on perioodi jooksul rahastatud 12 projekti, kogumsummas 49 miljonit ja välja makstud 2,68 miljonit eurot. Tarbijate osakaal, kes saavad ühisveevärgist nõuetele vastavat joogivett, on esialgsete prognooside kohaselt planeeritud tasemel (99%) ning eesmärk tagada aastaks 2019 kõigile ühisveevärgist tarbijatele nõuetele vastav joogivesi on saavutatav. Eelkõige aitab eesmärgi saavutamisele kaasa suuremahuliste projektide rahastamine piirkondades, kus varasemalt ühisveevärg ja -kanalisatsioon puudus, nagu Keila-Jõe reoveekogumisala veemajandusprojekt Saku ja Kohila vallas.
- Kalade rändetingimuste tagamiseks lõhejõgedele rajatud paisudel toetati Ühtekuuluvusfondi meetme „Kaitsealuste liikide ja elupaikade säilimine ning taastamine“ tegevuse „Vooluveekogude tervendamine“ raames 4 projekti 1 miljoni euro ulatuses.
- 2017. a kevadest alates makstakse Maaeluministeeriumiga saavutatud kokkuleppe alusel „Maaelu arengukava 2014-2020“ vahenditest toetust 400 tuhande euro ulatuses aastas väljaspool Natura 2000 alasid rangelt kaitstavate metsade omanikele. Taotluse esitasid 2017. aastal üle 600 maaomaniku kokku ca 3800 hektarile.

Ressursikasutuse poolest on Eesti olukord paranenud ning kodumaine materjalitootlikkus (SKP ja kodumaise toormekasutuse suhe) on küll planeeritust tasemest (0,44 eur/kg kohta) esialgsete prognooside kohaselt kõrgem (0,48 eur/kg kohta), kuid EL-is on see näitaja endiselt üks madalamaid. Selleks, et tõsta Eesti ressursitootlikkust rakendab Keskkonnaministeerium Euroopa Liidu eelarveperioodi 2014 - 2020 struktuuritoetuste vahenditest meetet „Ettevõtete ressursitõhusus“, mille eesmärk on muuta tööstussektor senisest energia- ja ressursitõhusamaks, edendada loodusressursside kasutust vähendavaid tehnoloogiaid ja tootmismeetodeid ning suurendada investeeringuid tehnikasse, et säilitada konkurentsivõimeline tööstusbaas. 2017. aastal jätkati ressursiauditite taotlusvooriga ning avati investeeringute tegemise voor viiele prioriteetsele sektorile: mäetööstus, toiduainetetööstus, puidutööstus, paberi- ja tselluloositööstus ning mineraalsete materjalide töötlemise tööstus. 2018. aastal avatakse taotlemine kogu töötlevale tööstusele. Samas tuleb arvestada, et projekti elluviimine võtab 2-3 aastat aega ning erinevate projektide mõju avaldub pikema-ajaliselt. Lisaks keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele tuleb tähelepanu pöörata ka taastuvale energiale ja rohelisele transpordile.

Olulise projektina jätkati 2017. aastal keskkonnakasutuse välismõjude rahasse hindamise analüüsiga, mille peamine eesmärk on keskkonnakasutusest (sh põlevkivitööstuse) ühiskonnale tekitatava kulu õiglane kompenseerimine või selle vähendamine. Keskkonnakasutuse väliskulude analüüsi II etapp valmib tõenäoliselt 2019. a alguses. Väliskulude hindamise metoodika ja konkreetset poliitikasuunised keskkonnatasude regulatsiooni muutmiseks valmivad hiljemalt 2020. aastaks. Samuti käivad ministeeriumite ja ettevõtete vahel läbirääkimised põlevkivisektori optimaalse tasustamise osas.

2017. aastal pikendati kuni 2018. aasta lõpuni 2016. aastal muudetud põlevkivi kaevandamise tasustamise süsteemi selliselt, et see võtaks arvesse raske kütteõli maailmaturu hindu. Muudatuse tulemusel peavad ettevõtted tulenevalt madalatest raske kütteõli maailmaturu hindadest maksma vähem põlevkivi kaevandamise tasu, mis võimaldab põlevkivisektoril madalate turuhindade tingimustes säilitada tootmisvõime ja töökohad.

Peamised kitsaskohad

Väljakutseks on samuti olmejäätmete ringlussevõtu aastaks 2020 seatud sihttaseme saavutamine, mis on tingitud olmejäätmete liigiti kogumise taristu ebaefektiivsusest. Kui 2015. a oli olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist 30%, siis 2016. a oli vastav number 32% ning 2017. a esialgsete prognooside kohaselt endiselt ca 32% (planeeritud 42% asemel). Eesmärgi täitmiseks eraldati 2017. a riigieelarvest kohalike omavalitsustele 2,2 miljonit eurot jäätmekäitluse korraldamisega seotud kulude katteks, kuid suure tõenäosusega ei taga see kõiki vajalikke muudatusi ja arenguid. Kuna olmejäätmete ringlussevõtu taset ei ole seni õnnestunud tõsta, ei täida Eesti EL poolt aastaks 2020 seatud 50%-list ringlussevõtu kohustust. Oluliselt peab suurenema olmejäätmete liigiti kogumine tekkekohal, st elanikud peavad hakama rohkem tähelepanu pöörama eelkõige biojäätmete ja pakendijäätmete eraldi kogumisele. Samas ei ole senine olmejäätmete käitlemine soodustanud liigiti kogumist ning jäätmete ringlusse võtmist. Soodsamate ja suurte käitlusvõimsuste olemasolu tõttu eelistatakse ringlussevõttule olmejäätmete põletamist ja jäätmekütuse tootmist. Probleemi lahendamiseks on välja töötatud mitmeid meetmeid, mis aitaksid luua jäätmekäitluseks sobivama majandusliku keskkonna uue jäätmekäitluse hinnastamise astmestiku abil. Eesmärk on saavutada olukord, kus jäätmete ringlussevõtt oleks odavam põletamise ja ladestamise kõrval, mis suurendaks jäätmekäitlejate motivatsiooni korraldada olmejäätmete liigiti kogumine efektiivsemalt.

Nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaaluks üle 2000 inimekvivalendi reostuskorrumusega reoveekogumisaladel on prognooside kohaselt saavutatud planeeritud tasemel (91%), kuid nõuetekohase reovee kokku kogumisega on jätkuvalt probleeme, mistõttu on vajalik rakendada täiendavaid meetmeid asjakohaste kohtkäitlussüsteemide rajamiseks või ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumiseks vajalike torustike ehitamiseks.